

Історичний досвід впровадження ідей гуманізму в економічній освіті

У сучасних умовах пошуку шляхів розвитку вищої освіти важливе значення має вивчення історичного досвіду розвитку професійної освіти в Україні. Ретроспективний підхід до розвитку професійної освіти дозволяє вивчити різноманітні форми і методи впровадження елементів гуманізації в економічній освіті минулого періоду, які не втратили своєї значимості і можуть бути використані в сучасних умовах. Тому уявляється за доцільне розкрити систему організації навчально-виховної роботи, виділивши гуманістичний аспект в економічних закладах освіти в Україні у кінці XIX на початку XX століття.

Про характерні риси в освіті зазначеного періоду свідчить недостатня освіченість населення, відставання темпів зростання загальноосвітніх та професійних навчальних закладів від потреб суспільства. Так, у 1913 р. в Україні нараховувалося 370 середніх загальноосвітніх навчальних закладів, а також 15 неповних середніх шкіл (інакше прогімназій).

Однією з причин недостатньої мережі професійних навчальних закладів було обмежене їх фінансування. Наприклад, у 1896 році у Київському учбовому окрузі на фінансування народної освіти відраховувались такі кошти:

- з державної казни – 300.360 крб.,
- від земств – 34.169 крб.,
- від міських громад – 47 крб.,
- збір з державного кредиту – 22.162 крб. (1-22).

Звичайно, що цих коштів було недостатньо для розширення мережі навчальних закладів. Прогресивна частина суспільства прагнула до позитивних зрушень у професійній освіті. Гуманістична позиція громадських організацій щодо питання подальшого розвитку професійної освіти сприяла розміщенню у містах комерційних навчальних закладів. З 1896 року до 1 січня 1903 року в Російській імперії діяло 147 комерційних навчальних закладів, з них в Україні – 73 (2-56).

На початку XX ст. на території України функціонували комерційні навчальні заклади в Києві, Одесі, Катеринославі, Чернігові (3-14). Утворення комерційних навчальних закладів тісно перепліталось з соціально-економічними умовами того часу; з фінансовим забезпеченням, з рівнем освіченості населення. Слід зауважити, що в Російській імперії і в Україні, як її складовій частині, 20% населення мали нижчу освіту і тільки 4,15 – середню й вищу (4-18).

Після затвердження спеціального “Положення”

про комерційні училища (1896 р., 1900 р.) державні органи та приватні особи активізували свою діяльність у справі розширення мережі комерційних навчальних закладів. У цей час у Катеринославі, Києві, Одесі, Полтаві, Харкові, Севастополі, Херсоні при деяких реальних училищах стали відкриватись додаткові класи комерційного профілю. Центральне місце в економічній освіті належало комерційним училищам, які за рівнем підготовки фахівців відповідали високому міжнародному рівню (5-40). У 1914 році в Російській імперії діяло 6 вищих, 585 середніх економічних навчальних закладів (6-183).

Випускникам комерційних училищ надавалися звання кандидата комерції, почесного громадянина, привілеї відбуття військової служби, право до вступу на державну службу та право до вступу до вищого навчального закладу.

Система навчання в економічних закладах освіти була більш прогресивною та гуманістичною за змістом ніж в інших професійних закладах. У вищих економічних навчальних закладах викладання спеціальних дисциплін розподілялось на три головні категорії: економічну, юридичну, технічну освіти (7-16).

Міністерство фінансів не планувало скільки-небудь значних коштів на нову ланку освіти, однак, дозволяло комерційним училищам розробляти навчальні плани та програми з окремих дисциплін. Значна увага в навчальних планах приділялась гуманітарним дисциплінам. У комерційних училищах вивчались такі предмети, як історія торгівлі, література, економічна географія, малювання, іноземна мова. З дозволу Міністерства фінансів серед обов'язкових предметів вводилася друга іноземна мова та місцеві мови (8-11).

Слід зазначити, що навчальні плани і програми мали як професійну так і гуманістичну спрямованість. Аналіз архівних документів дозволяє стверджувати, що, незважаючи на недоліки у діяльності комерційних закладів освіти, їх навчальні плани та програми дозволяли готувати досить кваліфікованих фахівців. Значне місце у них приділялось вивченню гуманітарних дисциплін. Так, розпорядженням Управління Київського учбового округу від 12 серпня 1914 р. було рекомендовано дирекціям професійних навчальних закладів використовувати додаткові навчальні посібники й літературу гуманітарної спрямованості. Зокрема, таких авторів як Коротнікова С. і Нечаєва П., які підготували історично-географічні нариси розвитку регіонів України та країн Азії, Африки, Америки. Це книги Коротнікова С.: «Холмская губерния, историко-географический очерк», – Лубны, 1913; «Волынская губерния, историко-географический очерк», – Почаев, 1912; книги Нечаєва П.: «Тетрадь для самостоятельных работ по географии», – СПб, 1913; «Курс вневосточных стран (Азия, Африка, Америка, Австралия)» – СПб, 1914 (9-15, 10-7).

Таким чином, гуманізація комерційної освіти

сприяла не тільки розширенню світогляду учнів, але й підвищенню професійної підготовки випускників комерційних навчальних закладів. Порівнюючи з комерційними навчальними закладами зарубіжних країн можна зазначити, що вищі комерційні школи Німеччини та Австрії прирівнювались за рівнем знань до середніх комерційних навчальних закладів Російської імперії (11-40).

Історія становлення та розвитку економічної професійної освіти викликає все зростаючий інтерес у вивченні та узагальненні проблем гуманізації освіти. Це спричинено низкою різних факторів: впливом науково-технічної революції на сферу інтелектуальної праці, процесом гуманізації та демократизації суспільних відносин, корінними змінами у соціально-економічному розвитку суспільства. Тільки на перший погляд гуманізація освіти носить чисто методологічний та методичний характер, але по суті основу її становлять економічні, соціальні, культурно-інтелектуальні засади. Через це гуманістичне спрямування професійної економічної освіти протягом різних історичних періодів в Україні зазнало докорінних змін.

Знайомство з доступною літературою та архівними матеріалами свідчить про те, що гуманізація освіти, зокрема вищої економічної, має на меті викладання дисциплін, основним спрямуванням яких є розвиток особистості людини, що керується в житті та трудовому процесі вищими ідеалами, створення в неї великого потенціалу духовності, моральності, формування прогресивного світогляду, розширення загального світогляду, оволодіння досягненнями національної та світової культури, підвищенням рівня наукового сприйняття інформації.

Нині в Україні, коли формуються підвалини нової демократичної суверенної держави, у новому освітянському просторі наростають сприятливі часи для впровадження у навчальний процес гуманістичних принципів освіти. З методологічної точки зору гуманізація сучасної вищої економічної освіти повинна мати на меті формування особистості спеціаліста, його культурної свідомості, з високоморальними рисами, самовідданим, благородним, усвідомлюючим своє призначення у праці та в житті.

Ця мета може реалізуватися через поглиблене вивчення орієнтованих на розвиток особистості курсів філософії, історії (вітчизняної та світової), історії економічної думки, етики та естетики, психології, лінгвістики (наприклад, вивчення іноземних мов) як набуття світової культури, джерело загальнолюдських знань, як інструмент вивчення країнознавства, розкриття історичних зв'язків культур давніх і сучасних народів. Назріла нагальна потреба в естетичному, літературно-художньому, емоційному вихованні студентської молоді.

Шляхами реалізації гуманітарної освіти у вищій школі (в тому числі і в економічному вузі) має бути перебудова існуючих програм з гуманітарних

дисциплін, а можливо й створення нових (нехай невеликих) спецкурсів, таких як “Українське народознавство”, “Історія української і світової культури” та ін. Здійснення програми гуманізації освіти може проходити як через окремі факультативні курси та спецкурси, так і через введення вибіркового тем (або логічно пов'язаних фрагментів) у традиційних дисциплінах економічного або іншого профілю.

Сьогодні, фактично не маючи єдиної концепції економічної освіти, у тому числі і її гуманітарного спрямування, кожний із вищих закладів освіти вирішує ці задачі по-своєму, частіше усього йдучи своїм емпіричним шляхом. Тому зростаюча увага до проблем гуманізації фахової економічної освіти, її вивчення з використанням вітчизняного та зарубіжного історичного досвіду, впровадження інноваційних технологій у навчально-виховному процесі, створення нових програм, підручників і методичних посібників з залученням світового інформаційного простору – такий шлях до вдосконалення та підвищення рівня професійної підготовки спеціалістів у вищій школі.

Література.

1. ЦДІА України, ф. 707, оп. 219, спр. 41.
2. Там само, спр. 311.
3. Там само, спр. 311.
4. Там само, спр. 312.
5. Там само, спр. 313.
6. Там само, спр. 310.
7. Там само, спр. 313.
8. Там само, спр. 313.
9. Там само, оп. 229, спр.2.
10. Там само, спр. 2.
11. Там само, оп. 1, спр. 313.